

Gerrit Immink Over God gesproken Preken in theorie en praktijk

BOEKENCENTRUM

Over God gesproken

Van Gerrit Immink verschenen eerder bij Boekencentrum Uitgevers:

In God geloven. Een praktisch-theologische reconstructie

Het heilige gebeurt. Praktijk, theologie en traditie van de protestantse kerkdienst

Bidden in het besef van Gods tegenwoordigheid

ISBN 978 90 239 5233 6 (boek)
ISBN 978 90 239 5234 3 (e-book)
NUR 700

Ontwerp omslag: Geert de Koning
Omslagbeeld: Fabio Vittorelli, Milaan – www.fabiovittorelli.com
Lay-out en dtp: Gewoon Geertje

© 2018 Uitgeverij Boekencentrum, Utrecht
www.uitgeverijboekencentrum.nl

Alle rechten voorbehouden

Inhoud

1. De preek als godsdienstig samenspel	9
1. Inleiding	9
2. Luisteren naar een preek	17
<i>Religieuze laaggeletterdheid</i>	20
<i>Vrijheid en verwarring</i>	23
<i>Blikverruiming</i>	24
3. Een preek maken	26
 2. De preek als Woord van God	 31
1. God ter sprake brengen	31
<i>Het talige discours</i>	31
<i>De preek als 'Woord van God'</i>	35
<i>Mitsen en maren</i>	39
2. De inzet van de Reformatie	41
<i>Luther</i>	41
<i>Calvijn</i>	43
3. Nadere Reformatie: bevindelijke prediking	49
<i>Bevindelijk gereformeerd</i>	49
<i>De weg van het geloof</i>	52
<i>De levensheiliging</i>	55
<i>Mystieke inslag</i>	59
<i>Uitlopers in de 20^e en 21^e eeuw</i>	60
4. Modernisering en subjectivering	64
<i>Subjectivering van de godsdienst</i>	64
<i>Preekfragment: E.A. Borger</i>	68
<i>Modern protestants</i>	74
5. De ethische middenpositie	79
<i>Preekfragment: Chantepie de la Saussaye</i>	81
<i>Preekfragment: Van Oosterzee</i>	85
<i>De persoonlijkheid van de predikant</i>	89

6. De preek als kritisch Woord van God	92
<i>Preekfragment: Thurneysen</i>	92
<i>Barth</i>	97
<i>In het spoor van de dialectische theologie</i>	101
7. De nieuwere homiletiek	103
<i>De hoorder opnieuw in beeld</i>	103
<i>De preek als performance</i>	106
<i>Woord én geloof</i>	110
3. De preek als performance	113
1. De welsprekendheid	114
<i>Preekfragment: Van der Palm</i>	115
<i>Preekfragment: Ter Linden</i>	118
2. Homiletiek en retorica	121
<i>Kanselwelsprekendheid</i>	121
<i>De kunst van het overtuigen</i>	126
<i>Manieren van luisteren</i>	130
3. De vormgeving van de preek	135
<i>Homiletische gezichtspunten</i>	135
<i>Het ontwerp</i>	137
4. Levensecht preken	141
<i>Toe-eigenen</i>	143
4. De preek als vertolking van de Bijbel	146
1. Inleiding	146
2. Het vraagstuk van de bijbelse hermeneutiek	150
<i>Dimensies van een bijbelse hermeneutiek</i>	153
<i>Oude en Nieuwe Testament</i>	155
<i>Theologische bezinning</i>	159
3. Uitdagingen van de moderniteit	161
<i>Geesteswetenschappelijke benadering</i>	164
<i>Historische kennis</i>	168
<i>Opstandingsgeloof</i>	172
<i>Preken over de opstanding</i>	174
4. De historische Jezus en de opgewekte Christus	182
<i>Inleiding</i>	182
<i>Het leven van Jezus: onderzoek in de 19^e eeuw</i>	185
<i>De verkondigde Christus</i>	189

5. Gods heilsdaden	193
<i>Gód handelt</i>	196
<i>Preekfragment: Barth</i>	203
<i>Jezus Christus: Gods diepste geheimenis</i>	206
<i>Betrouwbare getuigen</i>	210
6. Van uitleg naar vertolking	210
5. De preek als blijde boodschap	222
1. Advent en Kerst	223
<i>Een klaagzang</i>	224
<i>Woede en genegenheid</i>	228
<i>God zelf als fundament van de hoop</i>	232
<i>De geheimenis van de incarnatie</i>	235
2. Preken over het lijden en sterven van Jezus	238
<i>Inleiding</i>	238
<i>Plaatsbekleding en offer</i>	241
<i>Bloed van het verbond</i>	242
<i>Theologische en homiletische overwegingen</i>	246
3. Paaspreken	255
<i>Inleiding</i>	255
<i>Geding over de opstanding</i>	256
<i>Theologische en homiletische overwegingen</i>	259
<i>Preekfragment: Luther</i>	267
4. Preken op Pinksteren	270
<i>De scheppende werkzaamheid van de Geest</i>	271
<i>De uitstorting van de Geest</i>	274
<i>De inwoning van de Geest</i>	279
Literatuurlijst	285
Zakenregister	295

1. De preek als godsdienstig samenspel

1. Inleiding

Niets is kenmerkender voor de protestantse kerkdienst dan de preek. Al eeuwenlang komen christelijke gemeenschappen op zondag bijeen om te zingen en te bidden, uit de Bijbel te lezen, het geloof te belijden en de sacramenten te vieren. En er wordt gepreekt. Het houden van een preek is een onmisbaar onderdeel van de kerkdienst op zondag. Dit boek gaat over de preek. Het woord 'preek' is redelijk ingeburgerd in onze samenleving, maar vaak wel in negatieve zin. 'Ik heb weer een preek te horen gekregen.' Dan heeft het de klank van een berisping of vermaning, waar niemand op zit te wachten. Of: 'Die preek hoeft er niet bij', en dan bedoelen we een lang en node-loos verhaal. Ook kennen we het woord 'preektoon' en dat duidt op een gemaakte of zalverige toon. Trouwens, het 'preekverbod' komt tegenwoordig ook weer in het nieuws.

Achter het overbekende woord 'preek' gaat feitelijk een uitermate boeiend interactieproces schuil. Dat wil ik in dit boek voor het voetlicht brengen. Vanuit de stellige overtuiging dat de preek echt zoden aan de dijk zet. Preken is mensenwerk. Het is een samenspel tussen spreker en hoorders. Toch komt er in die interactie een enorme dynamiek op gang. Dat heeft zowel te maken met de existentiële betrokkenheid van de kerkgangers als met de inhoud die ter sprake komt. In de preek gaat het om zaken die kerkgangers ter harte gaan. Het gaat over de manier waarop zij in het leven staan, over hun geloof en levensovertuigingen. Dat geeft aan de preek een bijzonder karakter.

Het gros van de mensen dat op zondagmorgen bijeenkomt, gaat vermoedelijk geregeld naar de kerk. Toch zullen er ook kerkgangers zijn die incidenteel aanschuiven. Het gehoor is meestal divers in leeftijdsopbouw en qua sociale en maatschappelijke achtergronden. Bovendien kunnen de persoonlijke leefomstandigheden en de manieren van geloven van de kerkgangers onderling sterk variëren.

Ondanks die diversiteit is er toch sprake van een zekere gezamenlijkheid en gemeenschappelijkheid. Er wordt samen gezongen en gebeden, en gemeenschappelijk geluisterd naar de Schriftlezingen die op de een of andere manier terugkeren in de preek.

Naar een preek luisteren en een preek houden – voor de betrokkenen is het niet om het even. Kerkgangers gaan met een zekere verwachting naar de kerk. Ze hopen aangesproken te worden. De teleurstelling groeit zienderogen als de verveling of de ergernis toeslaat. Soms is er echter een intense betrokkenheid en positieve aandacht. Predikanten doen hun uiterste best om met de hoorders in contact te treden en hopen erop dat zij begrepen worden en dat er van de preek een opbouwende werking uitgaat.

De preek is een samenspel van de luisterende gemeente en de sprekende predikant.¹ Om te begrijpen wat een preek doet, kunnen we bij de hoorders te rade gaan. Hoe beleven zij de preek? Maar we kunnen ook inzoomen op de predikant: hoe komt de preek als toespraak tot stand? Preken is een *performance*, een samenspraak tussen de spreker en de hoorders. Die interactie zet iets in beweging. Spreker en hoorders voltrekken samen een godsdienstige praktijk, waarin de Bijbel ter sprake komt in samenhang met het geloofsleven en het reilen en zeilen van de wereld. Iets daarvan komen we op het spoor als we kijken wat de spreker en de hoorders doen als er gepreekt wordt. Dan benaderen we de preek vanuit de betrokkenheid van de participanten. We kunnen echter ook de preek als fenomeen onder de loep nemen. Dat is dan meer beschrijvend en analyserend. Wat verstaan we onder een preek? Wat houdt het in dat de preek *bediening van het Woord van God* is?

Dit boek is een praktisch-theologische studie van de preek. Dat wil zeggen: het gaat over een concrete praktijk, namelijk het houden van een preek in de kerkdienst. Dat preekgebeuren heeft een godsdienstig karakter. Om dat specifiek godsdienstige karakter op zijn eigen merites te kunnen beschrijven en beoordelen is een *theologische* invalshoek onontbeerlijk. Breed opgevat is het de taak van de

1 Lees bij het woord 'predikant' zowel de vrouwelijke predikante als de mannelijke predikant. Ik gebruik niet steeds de woorden 'predikante' en 'predikant'. Omdat het woord 'predikant' mannelijk is, gebruik ik het woord 'hij' als persoonlijk voornaamwoord in de derde persoon enkelvoud.

theologie om *het geloof in God* te doordenken en te verantwoorden.² De praktische theologie doet dat door zich te richten op concrete praktijken. De preekpraktijk heeft echter niet alleen een godsdienstige dimensie, want de preek is ook een toespraak. En die dimensie krijgen we weer beter in beeld vanuit de kunst van de welsprekendheid. Bovendien klinkt in het luisteren naar een preek niet alleen het geloof van de kerkgangers mee, maar ook de lotgevallen van het leven. Wat de praktijk van de preek betreft betekent dit dus dat de theologische invalshoek niet het één en al is. Willen we echter recht doen aan de preek als godsdienstige praktijk, dan is een theologisch perspectief wel onmisbaar. In de gang van mijn betoog zal duidelijk worden dat het geloof twee kanten heeft, namelijk enerzijds het geloof als iets wat zich voltrekt in de mens én anderzijds datgene waar het geloof zich op richt: de werkelijkheid van de levende God. Deze twee facetten kunnen we niet van elkaar scheiden. Zij werken juist op elkaar in. Geloven bestaat in een levendige wisselwerking tussen God en mens. In de preek komen beide aspecten aan bod: het geloof komt ter sprake en God komt ter sprake. Maar dan ook nog weer zo dat het christelijk spreken *over* God gefundeerd is in het spreken *van* God.³ Kortom, hoe we het ook wenden of keren, wie de preekpraktijk theologisch wil doorlichten, heeft zich te verantwoorden over het geloof in God. Vandaar de titel van dit boek: *Over God gesproken*.⁴

Over God gesproken. Het woord ‘God’ verwijst naar de theologische lading waarmee het hele preekgebeuren doorspekt is, zowel in het spreken als in het luisteren. Dat maakt het spannend en kwetsbaar.

2 Zie F.G. Immink, *In God geloven. Een praktisch-theologische reconstructie*, Zoetermeer: Meinema, 2003. Zie voor de theologie als academische wetenschap: Gerrit Immink, ‘Theologie, universiteit en kerk. Over de discutabele positie van de theologie aan de Nederlandse universiteiten’, in: *Religie, Recht en Beleid* 6 (2015) 3 66-79.

3 J. Muis, *Onze Vader. Christelijk spreken over God*, Zoetermeer: Boekencentrum 2016, 54.

4 Uit het ‘woord vooraf’ van de eerste druk van Miskottes boek *Om het levende Woord*, waarin ook het boek *Het waagstuk der prediking* is opgenomen, maak ik op dat hij overwogen heeft om het boek deze titel te geven: *Om de Waarheid te zeggen*. ‘Het gaat om de Waarheid en het gaat om het zeggen daarvan: en deze twee zijn in de theologische bemoeiing niet te scheiden.’ K.H. Miskotte, *Om het levende Woord. Opstellen over de praktijk der exegese*, Kampen: Kok 1973².

Spannend, omdat het hoge woord 'God' eruit moet, kwetsbaar, omdat het toch een menselijke verwoording blijft. Hoezeer de preek ook godsdienstig is geladen, het blijft wel een toespraak van een mens tot medemensen. Toch hebben voorganger en hoorders samen het besef dat in die toespraak het geloof in God gedeeld wordt. Sterker nog, het leven met God wordt als levende werkelijkheid ten tonele gevoerd. Juist omdat in een preek zoveel perspectieven belicht worden en onderhuidse gevoelens en overtuigingen meespelen, dient een preek *weldoordacht* en *welsprekend* te zijn. Daar komt heel wat voor kijken. Hoe geef je uitdrukking aan de openbaring én de verborgenheid van God zoals bijbelse teksten daarvan getuigen? Hoe breng je existentiële geloofs- en levenservaringen van mensen voor het voetlicht? Een voorganger heeft de taak om op de kansel de Bijbel open te slaan en uiteen te zetten. Maar hij komt ook van de kansel af, neemt om zo te zeggen plaats naast de mensen in de kerkzaal en luistert naar hun verhalen en bevindingen en neemt dat weer mee de kansel op en verwerkt dat in zijn toespraak.

Dat we over God spreken, is met de godsdienstige praktijken en met het godsdienstige leven gegeven. Die praktijken veronderstellen een levendig verkeer tussen God en mens. Het geloven en gehoor geven, het bidden en prijzen, het spreken en antwoorden – heel de omgang met God – zijn voor deelnemers aan godsdienstige praktijken levende realiteit. Hun omgang met God en hun leven met God zit als het ware ingebakken in hun werkelijkheidsbeleving. Gelovigen beseffen dat God de mens zo heeft geschapen en onze geestelijke vermogens zo heeft aangekleed, dat we met Hem kunnen en mogen verkeren. In godsdienstig taalgebruik: God heeft de mens geschapen naar zijn beeld en gelijkenis. Daar is de daadwerkelijke omgang met God op gestoeld. Het is dan ook niet vreemd dat in de uitoefening van het geloof een heel scala aan menselijke, sociale en culturele factoren meespeelt. Zo zitten godsdienstige praktijken nu eenmaal in elkaar. We spreken op menselijke wijze over God, passend bij wie wij als mens zijn. Uiteraard bestaan God en mens niet op dezelfde wijze: wij zijn creatuur, God is Schepper. God is Geest, wij zijn lichaam en geest. Er is echter niet alleen onderscheid, maar ook verbinding en gemeenschap. Anders zou godsdienst nooit van de grond zijn gekomen. Gelovige mensen hebben enig besef van Gods tegenwoordigheid. Ze weten zich door God aangesproken en zij stellen ver-

trouwen in God. Ik stip deze zaken hier slechts kort aan, want er ligt uiteraard een hele wereld achter. Kerkgangers beseffen dat. Ze zijn min of meer vertrouwd met het godsdienstige raamwerk dat hun geloof omgeeft. Wie naar de kerk gaat, komt in aanraking met de gang van het kerkelijk jaar en met de kerkelijke feesten. Op die dagen worden kerkgangers zich bewust van de veelkleurigheid en de rijkdom van Gods tegenwoordigheid in deze wereld. God wordt niet alleen aanbeden als de Schepper, maar ook beleden als Verlosser. God is aanwezig in de weg die Jezus gaat; Hij is aanwezig als bezielende en vernieuwende kracht door de tegenwoordigheid van zijn Geest. Die rijkdom en veelkleurigheid van Gods bemoeienis met zijn schepping en met ons mensen heeft een *menselijke maat*. Passend bij wie wij als *schepsel* van God zijn. Hoe zou God anders weerklank kunnen vinden in onze gedachten, in ons gemoed, in onze voorstellingswereld, in onze handel en wandel?

In onze seculiere samenleving is het spreken over God en het verkeren met God wel steeds ongewoner en vreemder geworden. Moderne westerse samenlevingen zien zichzelf graag als 'godsdienstig neutraal'. Dat wekt de suggestie dat 'God' een toevoegsel is. *In feite* hoort het er niet bij, maar als toegevoegde waarde heeft het kennelijk zin voor godsdienstige mensen. In het openbare leven mag de godsdienst eigenlijk geen rol spelen en het publieke spreken over 'God' is niet meer dan een privémening en kan maar beter achterwege worden gelaten. Met als gevolg dat een *naturalistische levensbeschouwing* min of meer standaard is geworden, waardoor godsdienstig geloof en godsdienstige praktijken als een *vreemde toevoeging* worden gezien. Iets wat er eigenlijk niet bij hoort, maar als overbodige projectie bij veel mensen kennelijk (nog) wel leeft.

Over God *gesproken*. Diep in de protestantse ziel leeft de overtuiging dat de dingen tussen God en mens *uitgezegd* kunnen worden. Het leven van de mens, de motieven en overwegingen, de gezindheid van het hart, het verlangen en de strevingen, angst en vrees, overgave en vertrouwen – het kan allemaal verwoord en meegedeeld worden aan onze medemens. Maar ook over God kunnen we spreken en we kunnen elkaar deelgenoot maken van Gods liefde en genade. In beeldende taal spreken we over de verhevenheid en de nabijheid van God. In poëzie en lied bezingen we de Naam van God. Metaforen en

verhalen brengen geheimenissen tot leven. Het protestantisme is primair een godsdienst van het *Woord*. Maar dan gaat het wel om woorden die het beeldende vermogen wakker roepen, woorden waarin de metafoor doorklinkt, woorden die verhalen vertellen. Bij protestanten wordt het ritueel voortdurend omgeven door de taal. Het sacrament wordt begeleid door het narratief. Ten tijde van de Verlichting werd het talige concept zo dominant dat de sacramenten bijna terzijde werden geschoven en de geheimenissen van God en mens door de menselijke rede werden ontmythologiseerd. In de huidige samenleving moeten we ons vooral wapenen tegen de ‘verplattung’ van de taal. Het spreken over God komt niet uit de verf als onze taal het fysieke en het natuurlijke niet overstijgt. God is tegenwoordig, maar wel anders dan onze buurman of buurvrouw. Onze Godskennis blijft omlijst door een geheimenis en godsdienstige praktijken brengen ons in contact met het bovenzinnelijke.

Kan het spreken *over* God ook een spreken *ván* God worden? Hoort de gemeente in de preek het Woord *van* God? Deze vragen zullen in dit boek voortdurend om de hoek komen kijken. Ter introductie het volgende. Het spreken over God heeft in de Bijbel een belijdend karakter. Wie God is, wat Hij gedaan heeft en doet, dat wordt door de geloofsgemeenschap belijdend uitgesproken. Er is echter ook sprake van een meer direct spreken van God zelf: de *Godsspraak*. Dat zijn Woordopenbaringen waarin God zichzelf bekend maakt. Vaak zijn het *sprekende verschijningen*, het visuele gaat voorbij, het gesprokene blijft. Bij de openbaring aan Mozes roept God vanuit de brandende braamstruik: ‘Ik ben die er zal zijn.’ (Ex. 3:14) Vooral in de profetische literatuur is de Godsspraak essentieel. Als God zich in een nachtelijke openbaring bekend maakt, zegt Samuel: ‘Spreek, uw dienaar luistert.’ (1 Sam. 3:10) En van de profeet Natan lezen we: ‘Maar diezelfde nacht richtte de HEER zich tot Natan: “Zeg tegen mijn dienaar, tegen David: ‘Dit zegt de HEER: (...)’” (2 Sam. 7:4-5) God richt zich sprekend tot de mens, en deze mens, de geroepene, verstaat het Woord. Maar, zo zou iemand kunnen tegenwerpen, die Godsspraak is wel tot ons gekomen als getuigenis van mensen. Brueggemann heeft erop gewezen dat in het Oude Testament zowel het spreken over God als het spreken van God overduidelijk aanwezig is, maar, zo voegt hij eraan toe, we moeten dat onderscheid niet overschatten, ‘want zelfs waar God

spreekt, is de tekst *Israëls getuigenis* dat God zo heeft gesproken'.⁵ Is dat een afzwakking van de uitdrukking 'Woord van God'? Niet in die zin dat alle woorden over boven afkomstig zijn van beneden, zoals Kuitert beweerde.⁶ Deze thematiek van de aard van het 'door God aangesproken worden' zal op verschillende plaatsen in dit boek aan de orde komen (zie II.4 en IV.3 en IV.4). Nu alvast twee opmerkingen hierover. (1) Het profetische 'Woord van God' staat in de mensenwereld voortdurend ter discussie en wordt omringd door twijfel en aanvechting. In de Bijbel wordt het echter wel ervaren als Woord van God zélf, een Woord met scheppende kracht, een leven scheppend en vernieuwend Woord dat de werkelijkheid van God tegenwoordig stelt.⁷ (2) Wat door mensen ervaren en gekend wordt, kan wel terdege een gebeuren zijn dat zich *aan hen* voltrekt en om zo te zeggen een *extern referentiepunt* heeft. Juist op het gebied van de godsdienst is dit een uiterst aangelegen punt, want religieuze ervaring is *receptief* van aard (zie IV.5). Het subjectieve karakter van de geloofservaring komt niet in mindering op het 'tegenover' van God drie-enig. Het feit dat het getuigenis van God en de ervaring van God zich voltrekken in de menselijke existentie, sluit niet uit dat de werkelijkheid die daarin uitgedrukt wordt een getuigenis en een gewaarwording *van God* is.⁸

Over God spreken en uit naam van God spreken is een riskante onderneming. Wie de kansel beklimt om uit het *Woord van God* te preken, kan dat niet op eigen houtje doen. Wie de bijeengekomen gemeente op zondag toespreekt in de kerkdienst, wordt daartoe gevolmachtigd door de kerk. Terecht verbindt de kerk daar allerlei kwaliteitseisen aan: een theologische opleiding, een transparante persoonlijkheid, communicatieve vaardigheden, vertrouwdheid met het belijden van de kerk, persoonlijk geloof en roepingsbesef. Over de preek als toespraak en over de inhoud van de verkondiging valt het nodige te zeggen, zoals verder zal blijken in dit boek. Toch, zo

5 Walter Brueggemann, *Theology of the Old Testament. Testimony, Dispute, Advocacy*, Minneapolis: Fortress Press 1997, 117.

6 H.M. Kuitert, *Over religie. Aan de liefhebbers onder haar beoefenaars*, Baarn: Ten Have 2000.

7 Zie Jörg Jeremias, *Theologie des alten Testaments*, Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht 2015, 350-362.

8 Immink, *In God geloven*, 232-259.

zegt Grözinger, als we het geheel overzien, moeten we zeggen: ‘Het thema van de preek is God – en niks anders. (...) De preek kan vandaag de dag alleen nog gerechtvaardigd worden als spreken over God.’⁹

Opbouw van het boek. De protestantse preektraditie staat en valt met de opvatting dat de preek bediening van (of dienst aan) het *Woord van God* is. Daar schuilt de gedachte in dat God zelf op de een of andere manier werkzaam aanwezig wil zijn in de preek als menselijke toespraak. In de praktijk is dat een uitermate precair gebeuren. Want juist omdat het ‘Woord van God’ in het spel is, is alles wat zweemt naar machtsuitoefening of machtsmisbruik in de verbale performance uit den boze. Josuttis heeft er terecht op gewezen dat onder protestanten het vrijheidspostulaat een eerste vereiste is in de uitvoering van de kerkdienst. ‘In de kerkdienst mag er geen sprake zijn van magie tegenover God en van manipulatie tegenover de mensen.’¹⁰ Vandaar dat de relatie tussen de preek en het Woord van God van allerlei kanttekeningen moet worden voorzien. Dat is in de loop van de geschiedenis ook steeds gebeurd, zij het op uiteenlopende manieren. Bijvoorbeeld dat de werking van het Woord van God een werking van *Woord én Geest* is, dat het gehoor geven aan het Woord *geestelijke vrijheid* veronderstelt, dat de preek altijd gekoppeld is aan *uitleg van de Schrift*, dat de welsprekendheid op de kansel verbonden dient te zijn met *mensenkennis en geloofsinzicht* enzovoorts. Dat alles neemt niet weg dat de preek meer is dan een toespraak over godsdienstige en morele onderwerpen. Het is een performance waarin het geloof in God zo ter sprake komt, dat er ook een werkzaamheid van Godswege wordt verwacht. Die gedachte loopt als een rode draad door de protestantse preekpraktijk. In hoofdstuk II breng ik dat in beeld en laat ik ook iets zien van de variëteit van de protestantse preekopvatting in historisch perspectief. Het is een vrij lang hoofdstuk geworden, mede vanwege de preekfragmenten die kleur geven aan de verschillende theologische posities.

In hoofdstuk III komt de kanselwelsprekendheid aan de orde.

9 Albrecht Grözinger, *Homiletik*, München: Gütersloher Verlaghaus 2008, 159.

10 Manfred Josuttis, *Die Einführung in das Leben. Pastoraltheologie zwischen Phänomenologie und Spiritualität*, Gütersloh: Gütersloher Verlaghaus 1996, 92.

Dat is een uitermate belangrijk thema omdat het *Woord van God* zich uiteindelijk voltrekt in de communicatie tussen spreker en hoorders. Dan komt het aan op de performance. In de mondelinge voordracht komt de vertolking tot leven. Daar komen uiteindelijk alle lijntjes samen. Tijdens de preek gebeurt ‘het’, of het gebeurt niet.

In hoofdstuk IV kijken we naar de relatie tussen de Bijbel en de preek. Wat komt er allemaal voor kijken om de preek daadwerkelijk te ‘koppelen’ aan een specifiek bijbelgedeelte? Een predikant doet aan uitleg, exegese, maar daarmee is alles nog niet gezegd. Het begrip-penpaar ‘uitleg en toepassing’ wordt ook vaak gehanteerd, maar daar kunnen we allerlei vraagtekens bij plaatsen. Bovendien: hoe krijgen teksten uit een ver verleden zeggingskracht in deze moderne tijd? De Bijbel *vertolken* is nog wel iets anders dan de Bijbel citeren.

In hoofdstuk V gaat het over preken op de kerkelijke feestdagen. Op die dagen gaat het om de grote accenten in het evangelie. Het bijzondere van Gods handelen komt dan voor het voetlicht en juist dat stelt de predikant voor grote uitdagingen. Aan de ene kant is het bekende stof en kerkgangers willen met Kerst, Pasen en Pinksteren het ‘bekende verhaal’ horen, maar anderzijds zit het geheim van het evangelie, het ongewone en onverwachte van Gods verlossende handelen, juist verborgen in die bijzondere gebeurtenissen. *De preek als blijde boodschap* vereist grondige theologische bezinning.

Om erin te komen, starten we eerst in de concrete praktijk. Wat gebeurt er zoal bij het luisteren naar een preek? En, ten tweede, hoe komt een preek eigenlijk tot stand? Het gaat om een eerste oriëntatie, niet om een uitputtende behandeling van allerlei thema’s.

2. Luisteren naar een preek

Er zijn momenten waarop kerkgangers geïnteresseerd luisteren, maar er zijn ook momenten waarop ze afdwalen of zelfs afhaken. Soms boeit de voordracht of worden ze geraakt. Maar er kan ook verveling of irritatie ontstaan. Juist bij een toespraak waar godsdienstige, ethische of maatschappelijke thema’s aan de orde komen, speelt de existentiële gevoeligheid van de hoorders een grote rol. Temeer daar een preek geen vrijblijvende toespraak is. Vaak zijn hoorders gedurende de preek zelf in de weer met de verhalen of de onderwerpen die te berde worden gebracht. Tal van factoren beïnvloeden het luisterproces: de akoestiek van de kerkzaal, de gemoedsgesteldheid van de

Dit boek gunt ons een blik in de werkkamer van de dominee. Wekelijks een preek maken is een hele uitdaging. Tijdens dat voorbereidingsproces zijn theologische, communicatieve en pastorale vaardigheden in het spel. Soms luisteren kerkgangers geboeid naar een preek, maar het kan ook gebeuren dat ze afhaken en dat de preek hen niets zegt. Hoe raken kerkgangers betrokken en met welke stijl en inhoud spreken voorgangers hun hoorders aan?

In dit boek komen enkele grondlijnen van de preek aan de orde: is de verkondiging werkelijk Woord van God?, de preek als performance en het vraagstuk van de bijbelse hermeneutiek.

Over God gesproken is bedoeld voor allen die nieuwsgierig zijn naar de achtergronden en de werking van de preek.

Prof. dr. F.G. Immink is emeritus hoogleraar Praktische Theologie en oud-rector van de Protestantse Theologische Universiteit. Eerder verschenen van hem *In God geloven*, *Het heilige gebeurt* en *Bidden in het besef van Gods tegenwoordigheid*.

ISBN 9789023952336 | NUR 700

www.uitgeverijboekencentrum.nl

9 789023 952336 >